

S MIRKEM JANÍKEM Nejen o Ščúrnici

Rok 2011 byl Organizací spojených národů vyhlášen Mezinárodním rokem lesů. A pokud je v ČSOP řeč o lesích, kam jít, kam se obrátit, než na Valaško...

FOTO: JAN MORAVEC

TEXT JAN MORAVEC

KOSENKA byla známá péčí o horské louky. Dneska je vaším nejznámějším programem výkup pralesa Ščúrnice. Proč jste se vrhli do záchrany lesa?

Říká se, že „na všechno se má chodit od lesa“, my k lesu došli až nakonec. Protože les je skutečně kostrou ekologické stability evropské krajiny. Ty louky byly člověkem vyrvány lesu, les je obklopuje... Takže jsme postupně došli k tomu, že nestačí chránit louky, že je nutné chránit právě i ten les.

A proč zrovna Ščúrnice?

Těch důvodů je několik. Prvním je typ lesa. Státní ochrana přírody tady v minulosti zaspala, nebyla vyhlášena žádná chráněná lokalita, která by zachycovala typické jedlobukové lesy severovýchodní části Bílých Karpat. Byly to druhé zóny a ty neposkytují dostatečnou ochranu. Takových porostů je tady víc, my jsme si vybrali místo, které jsme dobře znali. Druhým faktorem bylo, že leží v těsném sousedství státní přírodní rezervace Ploščiny, jejímž základem jsou horské pastviny. Řekli jsme si, že takto se ty dva programy doplní a vznikne typická ukázka karpatské krajiny od divočiny, kterou má představovat právě Ščúrnice, až po kulturní aspekt těch pastvin. A třetí důvod – Ščúrnice je od obce Poteč, na jejímž katastru leží a kde žije většina vlastníků, více za hřebenem, takže je pro ně méně přístupná. Což sehrálo svoji roli v jednání o výkupech. Kdyby to bylo někde za vesnicí, tak tam mají lidé spíše tendenci hospodařit.

Jak probíhá takové jednání s vlastníky?

Každé takové jednání je jedinečné, stejné jako je jedinečný každý člověk. Někteří vlastníci jsou nakloněni myšlence, že ten les bude zachráněn, chápou, že eko-

logická hodnota toho lesa je mnohem vyšší než hospodářská, neboť často jsou to lesy nepěstěné, přestárlé, maximálně tak na palivové dřevo. Jiní jsou zase spekulanti, když vidí náš zájem, snaží se cenu vyháňet do nereálných výšek. A ještě jiní prostě prodát nechtějí, protože k tomu lesu mají citový vztah; s čímž se dá do budoucna perspektivně pracovat.

Zajímavé je spoluvlastnictví. Někdy jednání velice komplikuje, ale jinde nám naopak pět spoluvlastníků řeklo: „My se nejsme schopni domluvit, co s tím, vy jste jediní, kteří přišli s nějakým pozitivním návrhem, tak ať je to vaše.“

Nebo jeden výkup na Stráži. Zjistili jsme, že vlastníci je ze Spojených států, dcera emigranta, jehož rodina byla těžce poškozena minulým režimem. Měla k tomu lesu velice hluboký vztah, byl pro ni památkou na otce. Řekla, že si to rozmyslí a ozve se. Půl roku byl klid, nikdo se neozýval. A pak napsala: „Pane Janíku, měla jsem těžkou operaci, dopadla výborně. Sehnala jsem si na vás referenci v Anglii, že skutečně existujete, že je to podobné hnutí, jak znám britský National Trust a že máte dobré výsledky. Syn souhlasí, a protože nám zůstane ještě jiný les tady na Kloboucku, tak já vám to prodám. Jelikož se nemohu pohybovat, jmenovala jsem v České republice svého právního zástupce a ten to s vámi dořeší.“ Už je ten les náš a její otec tam má malou destičku s textem z jeho paměti: ... na Valašské Klobouky, hory, louky a pole, vzpomínám vždy s pohnutím!...

Zmínil jsi Stráž, váš druhý lesní projekt.

Jak ten vznikl?

To byl nejkrásnější dárek. Kloboucká důchodkyně paní Sedláčková nám dala třikrát na Ščúrnici. Dvě stovky, tři stovky. Vždycky říkala: „Ogaři, já vám nemohu

dát víc z toho důchodu, ale to, co děláte, je krásné...“ Pak se najednou ztratila a po nějaké době dědické řízení, ona nám věnovala třetinu bytu. Neměla děti, příbuzní si jí nevšimli, tak darovala třetinu tetě, která se o ni starala, třetinu Nadaci na ochranu zvířat a třetinu nám. Byt jsme prodali a vyneslo to každému dvě stě tisíc korun. Ona si výslovně přála, abychom je investovali do ochrany přírody tady na Valaško. Tak jsme si řekli, koupíme na její památku les. Les paní Sedláčkové.

Měli jste v plánu už dříve tenhle les koupit, nebo to byl okamžitý impuls poté, co jste získali ty peníze?

Les na Stráži leží na hřebeni mezi lučnými rezervacemi Javorůvky a Dobšena, které máme v péči fakticky od vzniku Kosenky. Jsou v něm prameniště důležité pro ty rezervace. Že by to bylo pěkné je nějakým takovýmto způsobem propojit, jsme kdesi v hloubi duše dávno uvažovali, ale přišlo nám to nereálně. My viděli prioritou ve Ščúrnici. Přání paní Sedláčkové použít tyto peníze pro Kosenku jsme ale vnímali tak, že bychom je neměli dát do celostátní sbírky, ze které je vykupovaná Ščúrnice. A tak jsme vymysleli tento projekt.

Součástí tohoto lesa je i nádherná borovice. Třicet roků jsem tam chodil a vždycky jsem si říkal, či asi je, ja-

ký bude její osud. Když jsme chodili na exkurze na Javorůvku, na Dobšenu, dívali jsme se, jak se tu o buky a duby nikdo nestará, jak živoří. Aniž bych věděl, koho to je, vždycky jsem říkal: „Děcka, podívejte se, jak jsou ty stromky otlučkané, má se to natírat, ale vlastníkům na tom nezáleží, ti vidí jenom smrky; pojďte, pomůžeme jim!“ Tak jsme trávu vrcholové pupeny zavazovali, opíchalí jsme je lískovými pruty... Čistě jenom z obyčejného vztahu a citu k těm stromkům. A představ si, po třiceti letech přišla nějaká paní Sedláčková, odkázala nám kus bytu a my se stali majiteli těchto pozemků!

Původně měl být tento les na rozdíel Ščúrnice ukázkou toho, jak lze v lese přírodě blízkým způsobem hospodařit. Dnes již i tady uvažujete o postupném převedení do bezzásahového režimu. Proč?

Tady to byla smrčina stále znova napařovaná kůrovcem nebo vyvracená západními větry. Ukázat tu tedy v protipólu ke Ščúrnici, jak v lese hospodařit, už pro tu návaznost na hospodářské louky, se jevílo jako dobrý nápad. Ale zjistili jsme, že je tolik rozporuplných názorů, jak co kde dělat, co kde vysazovat a jak se o to starat, že se v současné době klomně k tomu, udělat tu podpůrná opatření – ochranu náletových dřevin, k tomu dosadbu dubu, buku – a v určitém horizontu řekneme deseti let to ponechat takto divočině. Ale nebráníme se ani jiným názorům. Ta debata je příjemná v tom, že vlastnický jsou ty pozemky zajištěné, obnova lesa nyní už také a odborníci všeho druhu se tam mohou vyřádit. On ten les zas neroste tak rychle, aby se nedala vést krásná diskuse, kde se mohou sejít lesníci, ochránáři, krajináři, ekopedagogo-

vé... Ta diskuse může trvat klidně ještě dalších pět let, než se rozhodneme. Není kam spěchat. Snad v Thoreauovi či kde jsem narazil na krásný citát: „Les zná svůj čas a člověk ho má přimnout.“ To jen lesníci neustále pohánějí v nějakých opatřeních. V hospodářských lesích to moc jinak nejde. Ale skutečně přírodní les si svoji cestu najde, když mu nevnučíme nějakou svoji teorii. Já nemám žádné lesnické vzdělání, já jen chodím, pozoruji a naslouchám. A je to nesmírně zajímavé. Je úžasné, jak ten les volí vlastní strategii. Treba na Ščúrnici jsou taková místa, kde byly vysazené smrky. Ale protože vlastníci se vykašlali na údržbu, a buky a věbec listnáče se tam cítí doma, je vidět, jak ty buky začínají ty smrky vácovat.

Ščúrnice je od počátku deklarovaná jako bezzásahové území. Někteří odborníci ale upozorňují, že pokud se skutečně nebude zasahovat, dříve či později buky předěpodobně úplně vytlačí jedlí, kterou se dnes Ščúrnice tak chlubí. Jsi s tím smířený?

No, nejsem s tím úplně smířený. Ta jedle sem kulturně i historicky patří. To je strom, ze kterého dříve stavěli celé Valaško, i když dneska není dřevařsky moc ceněná. Já si osobně myslím, že při dnešní rozloze, přestože říkáme bezzásahový, bychom mohli nějaký podpůrný program pro tu jedli vytvořit. Ale nemusíme to rozhodnout zítra nebo pozítří. Les nám dává čas, abychom pozorovali a rozmysleli. Zřejmě mají pravdu, ten buk je úžasně vitální. Ale možná stačí tu jedli ochránit před okusem. Je zajímavé, že na Ščúrnici máme asi dvě místa, kde je vidět, že jedle vítězí až plošně. Trebaže je tam i buk, té jedle se tam nějakým záračným způsobem daří. Ale je to komplet spasené. Kdyby nebylo přemnožené spárkaté zvěře, tak je tam nádherný mladý jedlový porost.

Jaké jsou vaše vztahy s myslivci?

Teď nám dost ublížilo, když v poslední Sedmé generaci vyšel článek o vztahu myslivců a ochránářů, kde se píše, že jim rušíme právo honitby na pozemcích Ščúrnice. To není ale vůbec pravda. Já mluvil o ideální vizi, že by zde za sto let mohla být divočina, kde by byly velké selmy a kde by nemuseli myslivci působit jako regulátoři, kde by se opravdu nemuselo zasahovat. A oni z toho udělali, že je chceme dnes hned vyhnat.

Přitom my tu myslivce potřebujeme. Potřebujeme, aby tu zvěř regulovali ještě víc než dnes, dokud se nevrátí velké selmy. Jen jednou jsme měli štěstí. Když jsem na Ščúrnici objevil nový posed natlučený na stromě, tak jsme jim ho shodili, to je pravda, ale tam se mi nelíbilo, že byl přitlučený hřebíčkama do krásných jedlí a bez dohody s námi.

Bezzásahový starý les si dokáže představit téměř každý, vám se ale podařil husarský kousek, legalizovat bezzásahovou paseku. Jak k tomu došlo?

To je spíš výsledek jakéhosi klimatu kolem Ščúrnice. Součástí vykoupených pozemků byl i kus lesa vytěžený po vichřici. Místní lesníci, poctiví úředníci, nám začal připomínat, že se tam nic neděje a že by se holina měla zalesnit, jinak pokuta, sankce. Argumentovali jsme, že tam dochází k samovolnému zalesnění. Chtěli jsme i tady dát přírodě šanci. Nicméně, bylo to nepřijemné, protože z hlediska lesního zákona bychom to skutečně měli zalesnit, a už se zdálo, že nám nic jiného nezůstane. A do toho přišly nové lesnické osnovy. Podklady pro ně připravovali lidé z Ústavu hospodářské úpravy lesů Kroměříž. Mladí, šikovní lidé, jezdí sem již delší dobu, přespávají na Kosecne. A tyto lesníci zájemci tento pozemek, přestože tam jsou ze 40 % pionýrské dřeviny, jako zalesněný. Tak jsem to vítězoslavně vzal a šel na úřad. „Podívejte se, pane Častulík, je to v pořádku! Už to není nulka, ale jednička.“

To bylo na základě nějaké vaší intervence?

Ne, nejsem si vědom, že bychom o tomhle problému spolu přímo mluvili. Ale různé debaty se tedy samozřejmě vedly. Viděli, vnímali, o co se snažíme. A snad ta nová lesnická škola víc hledí na přirozené procesy v lesích.

Máš nějaký sen?

Chtěl bych se dočkat, že by nám někdy někdo kousek lesa daroval. Ale nevíme. Tady lesy vždycky poskytovaly lidem základy pro život a teď se to pomalu vrací. Elektřina zdražuje, plyn zdražuje, o dřevě začíná být opět zájem. Zaplať Pánbůh za to, co se nám na Ščúrnici pro svobodu lesa už povedlo. Dneska, když jsem měl zdravotní problémy, si opět uvědomuji, jak mě ten les posiluje. Les nepotřebuje ani tolik pomoc od člověka, ale les víc pomáhá nám. ☺